

Meddelandeblad

Nr 3/2026

Fängelse för barn

Från och med den 1 juli 2026 ska barn som är straffmyndiga dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård, i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas. Sluten ungdomsvård upphör alltså att vara en påföljd som barn kan dömas till.¹ Under en övergångsperiod kommer sluten ungdomsvård dock att finnas kvar som påföljd för barn som begått brott innan den 1 juli 2026.²

För barn som döms till fängelse ska socialnämnden utse en särskild handläggare. I detta meddelandeblad finns en beskrivning av vad den nya regleringen innebär för socialtjänsten.

Ändringar av straffbarhetsåldern i brottsbalken

Riksdagen har beslutat om ändringar i brottsbalken som innebär att straffbarhetsåldern sänks till 14 år för allvarliga brott under en period om fem år. Dessa lagändringar börjar gälla den 10 september 2026. Ändringarna framgår i proposition 2025/26:293 *Skärpta regler för unga lagöverträdare*.

Barn ska dömas till fängelse i stället för sluten ungdomsvård

Enligt tidigare lagstiftning har ett straffmyndigt barn, som huvudregel, dömts till sluten ungdomsvård i de fall som de har begått ett så allvarligt brott att en frihetsberövande påföljd ska dömas ut. Sluten ungdomsvård har verkställts av Statens institutionsstyrelse och det dömda barnet har placerats vid ett särskilt ungdomshem.³

¹ Se regeringens proposition 2025/26:132 Frihetsberövande påföljder för barn och unga s. 1.

² Se prop. 2025/26:132 s. 235–240 och 256–257.

³ Se prop. 2025/26:132 s.1.

Från den 1 juli 2026 ska straffmyndiga barn som begått brott innan de fyllt 18 år dömas till fängelse i de fall det finns synnerliga skäl.⁴ Det innebär att de ska dömas till fängelse i stället för till sluten ungdomsvård i de fall en frihetsberövande påföljd inte kan undvikas.⁵

Kriminalvården har huvudansvaret för barnet under hela verkställighetstiden av fängelsestraffet, det vill säga även under övervakningstiden efter villkorlig frigivning.⁶ Barn som döms till fängelse ska som huvudregel placeras på särskilda barn- och ungdomsavdelningar som ska vara särskilt anpassade utifrån barns behov och rättigheter.⁷ De barn som döms till fängelse omfattas av reglerna om frigivningsförberedande åtgärder⁸, villkorlig frigivning och övervakning efter villkorlig frigivning.⁹

Förändringarna innebär inte att förutsättningarna för att döma ut en frihetsberövande påföljd ändras. Domstolen får fortfarande endast döma ett straffmyndigt barn till fängelse om det finns synnerliga skäl. Precis som sluten ungdomsvård kommer fängelsestraff i fråga först som en sista utväg.¹⁰

Kriminalvården ska ta fram en individuellt utformad verkställighetsplan...

För varje barn som är intagen på anstalt ska det tas fram en individuellt utformad verkställighetsplan.¹¹

...i samverkan med socialnämnden och andra aktörer

Verkställigheten ska planeras och utformas efter samråd med det intagna barnet och i samverkan med berörda myndigheter.¹² För intagna barn bör Kriminalvården alltid samverka med socialnämnden. Socialnämnden kan till exempel bidra med information om tidigare insatser som barnet har erbjudits eller deltagit i och som kan vara viktig för Kriminalvården att känna till när planeringen görs. Samverkan kan också ha stor betydelse när stöd och insatser efter frigivning och under övervakning ska planeras.¹³ Läs vidare i avsnittet *Socialnämnden ska utse en särskild handläggare*.

⁴ Se 30 kap. 5 § BrB.

⁵ Se prop. 2025/26:132 s. 85.

⁶ Se prop. 2025/26:132 s. 109–112 och 151.

⁷ Se 2 kap. 3 § fängelselagen (2010:610) och prop. 2025/26:132 s. 128–131.

⁸ Särskilda utslussningsåtgärder heter sedan 2 juli 2026 frigivningsförberedande åtgärder, se 11 kap. fängelselagen.

⁹ Se prop. 2025/26:132 s. 198–202 och 210–214.

¹⁰ Se prop. 2025/26:132 s. 103.

¹¹ Se 1 kap. 5 § andra stycket fängelselagen och prop. 2025/26:132 s. 144.

¹² Se 1 kap. 5 § tredje stycket fängelselagen.

¹³ Se prop. 2025/26:132 s. 145.

Om det finns behov av det bör Kriminalvården även samverka med andra myndigheter, exempelvis skolan eller hälso- och sjukvården.¹⁴ Vid behov ska samverkan även ske med andra berörda aktörer än myndigheter, till exempel missbruksvård eller barn- och ungdomspsykiatri som bedrivs i enskild regi eller ett familjehem.¹⁵

...i samråd med vårdnadshavare och andra personer

Kriminalvården ska, om det är möjligt, planera och utforma verkställigheten efter samråd med det intagna barnets vårdnadshavare. I de fall det bedöms lämpligt får samråd även ske med andra personer.¹⁶

För att behoven och riskerna hos ett intaget barn ska kunna kartläggas kan det krävas att verkställighet planeras med barnets vårdnadshavare, eftersom de är viktiga när det kommer till att förebygga att barnet återfaller i brott eller på annat sätt utvecklas ogynnsamt. Men det kan finnas situationer där samråd med en eller båda vårdnadshavarna av någon anledning inte är aktuellt, eller där andra vuxna personer i barnets närhet bör konsulteras, som till exempel en förälder som inte har vårdnadsansvar, en tidigare familjehemsförälder eller någon annan som har haft nära kontakt med barnet.¹⁷

Socialnämnden ska utse en särskild handläggare

1 kap. 5 a § fängelselagen (2010:610)

Socialnämnden i den kommun som enligt 29 kap. socialtjänstlagen (2025:400) har ansvar för en intagen som inte har fyllt arton år ska utse en särskild handläggare för honom eller henne.

Socialnämnden ska utse en särskild handläggare för ett barn som är intagen för att avtjäna ett fängelsestraff.¹⁸ Skyldigheten att utse en särskild handläggare inträder när verkställigheten av fängelsestraffet inleds och består så länge den intagne inte har fyllt 18 år.¹⁹

¹⁴ Se prop. 2025/26:132 s. 146.

¹⁵ Se 1 kap. 5 § fjärde stycket fängelselagen och prop. 2025/26:132 s. 146.

¹⁶ Se 1 kap. 5 § fjärde stycket fängelselagen och prop. 2025/26:132 s. 144–146.

¹⁷ Se prop. 2025/26:132 s. 145.

¹⁸ Se 1 kap. 5 a § fängelselagen och prop. 2025/26:132 s. 149.

¹⁹ Se prop. 2025/26:132 s. 152 och 278–279.

Socialtjänsten kan i många fall ha en god bild av barnets historik och behov och ett nära och välfungerade samarbete mellan Kriminalvården och socialtjänsten är därför mycket viktigt under hela verkställighetstiden.²⁰

Den särskilda handläggarens uppgifter

Den särskilda handläggaren ska företräda socialtjänsten i samverkan med Kriminalvården vid planeringen och utformningen av verkställigheten. Under verkställigheten ska den särskilda handläggaren vara Kriminalvårdens kontaktperson i frågor som berör socialtjänsten. Handläggaren ska också medverka vid uppföljning och ändring av verkställighetsplanen.²¹

Vid verkställighetsplaneringen

Inom socialnämnden kan det ofta finnas god kännedom om de barn som döms till fängelse och de kan därför ha viktig information att föra vidare till Kriminalvården när barnets verkställighet ska planeras. Det kan vara information om barnet, familjen eller hans eller hennes umgänge på hemorten. Dessutom har socialnämnden kännedom om tidigare planerade och vidtagna åtgärder.²²

Inför permission

Vid permission kan handläggaren bistå med information exempelvis om barnets hemmiljö, umgänge och platser som han eller hon inte bör vistas på.²³

Inför frigivningsförberedande åtgärder och villkorlig frigivning

När det är dags för frigivningsförberedande åtgärder²⁴ och villkorlig frigivning är det av yttersta vikt att samhället agerar gemensamt för att ge stöd åt barnet för att undvika att han eller hon återfaller i brott.²⁵

Vid frigivningsförberedande åtgärder och framför allt villkorlig frigivning kan det bli aktuellt att till exempel placera barnet i ett familjehem, i ett stödboende eller i ett HVB.²⁶ Tidig samverkan mellan Kriminalvården och socialnämnden om olika alternativ för utslussning kan bidra till att betalningsansvar för en placering som beslutats av Kriminalvården tas över av socialnämnden när Kriminalvårdens betalningsansvar upphör och att åtgärden därmed fortgår under hela den tid som den dömde har behov av den. Om det intagna barnet önskar hjälp med att flytta till en annan

²⁰ Se prop. 2025/26:132 s. 150.

²¹ Se prop. 2025/26:132 s. 279.

²² Se prop. 2025/26:132 s. 151.

²³ Se prop. 2025/26:132 s. 279.

²⁴ Särskilda utslussningsåtgärder heter sedan 2 juli 2026 frigivningsförberedande åtgärder.

²⁵ Se prop. 2025/26:132 s. 151.

²⁶ Se prop. 2025/26:132 s. 279.

vistelseort efter frigivningen i syfte att undvika tidigare umgänge och kriminalitet kan han eller hon vara i behov av hjälp till exempel med att hitta bostad, skola eller annan sysselsättning.²⁷ Inför barnets frigivning bör handläggaren alltså vara delaktig till exempel när det gäller barnets sysselsättning, boende och eventuellt kvarstående behandlingsbehov.²⁸

Ansvarig kommun

Det är socialnämnden i den kommun som enligt 29 kap. socialtjänstlagen (2025:400), SoL har ansvar för en intagen som inte har fyllt 18 år som ska utse en särskild handläggare för honom eller henne.²⁹

Utgångspunkten enligt 29 kap. SoL är att ansvaret ligger hos folkbokföringskommunen. Om barnet saknar folkbokföringsadress får övriga bestämmelser i 29 kap. SoL om ansvarig kommun tillämpas.³⁰

Skyldigheten upphör efter 18 år

Skyldigheten för socialnämnden att utse en särskild handläggare gäller för personer som inte fyllt 18 år. Det innebär att skyldigheten upphör när barnet blir myndigt. Det gäller även om Kriminalvården beslutar att en intagen ska fortsätta att avtjäna straffet på en barn- och ungdomsavdelning även efter 18-årsdagen, eller om Kriminalvården placerar en ung myndig person på en sådan avdelning.³¹

Att det inte längre finns en skyldighet för socialnämnden att ha en särskild handläggare innebär inte att socialnämndens skyldighet att erbjuda stöd enligt SoL upphör när en intagen fyller 18 år. Att folkbokföringskommunen även efter 18-årsdagen ansvarar för insatser avseende den intagne följer av 29 kap. 3 § SoL. Att det även efter 18-årsdagen är folkbokföringskommunen som ansvarar för den intagne möjliggör kontinuitet i kontakterna mellan Kriminalvården och socialnämnden.³²

Informationsutbyte och sekretess

För att verkställighetsplaneringen av ett fängelsestraff ska kunna genomföras på bästa sätt för barn, och för att säkerställa att deras behov och rättigheter fullt ut kan tillgodoses, är det viktigt att Kriminalvården får tillgång till relevanta uppgifter om det intagna barnet. Det team som Kriminalvården bildar runt en intagen, med bland annat koordinater och socialnämndens särskilda handläggare, kommer regelbundet behöva stämma

²⁷ Se prop. 2025/26:132 s. 151.

²⁸ Se prop. 2025/26:132 s. 152.

²⁹ Se 1 kap. 5 a § fängelselagen.

³⁰ Se prop. 2025/26:132 s. 152.

³¹ Se prop. 2025/26:132 s. 152.

³² Se prop. 2025/26:132 s. 152 och 279.

av frågor som rör barnet. Det gäller till exempel i samband med att verkställighetsplanen upprättas, när den följs upp och eventuellt ändras samt i samband med permissioner och frigivningsförberedande åtgärder^{33, 34}.

Det yttrande som socialnämnden ska upprätta enligt 11 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL kan ge viss vägledning om barnets förhållanden och hans eller hennes behov av stöd och hjälp. Vid den fortsatta planeringen av verkställigheten kan det dock finnas behov av ytterligare uppgifter. Det kan gälla dels uppgifter om tidigare insatser enligt SoL eller lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU³⁵ som barnet eller den unge samt dennes familj varit föremål för, dels uppgifter som ligger i tiden efter upprättandet av socialnämndens yttrande i det brottmål som lett fram till domen på fängelse. Kriminalvårdens medarbetare kan även ha behov av information om barnet eller den unge senare under verkställigheten. Det kan till exempel vara för att ta reda på hur frigivningsförberedande åtgärder³⁶ fungerar eller hur denne sköter villkor som satts upp i samband med villkorlig frigivning.³⁷

I första hand bör det eftersträvas att sekretessbelagda uppgifter till skydd för det intagna barnet lämnas ut i samförstånd med barnet och i förekommande fall med dennes vårdnadshavare. Det kan dock antas att ett sådant samtycke inte alltid kommer att lämnas. Det är inte heller säkert att det i det enskilda fallet är lämpligt att fråga efter samtycke, till exempel om barnet uttrycker att han eller hon inte vill att vårdnadshavare ska kontaktas i det syftet.³⁸

Av förarbetena framgår att det inte är motiverat att införa någon ny sekretessbrytande reglering för sådan informationsdelning som kan behövas med anledning av att barn döms till fängelse. Behovet av informationsutbyte kan många gånger hanteras med stöd av den sekretessbrytande bestämmelsen i 10 kap. 15 a § OSL.³⁹

³³ Särskilda utslussningsåtgärder heter sedan 2 juli 2026 frigivningsförberedande åtgärder.

³⁴ Se prop. 2025/26:132 s. 219.

³⁵ Från och med den 1 januari 2027 kommer LVU ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården.

³⁶ Särskilda utslussningsåtgärder heter sedan 2 juli 2026 frigivningsförberedande åtgärder.

³⁷ Se prop. 2025/26:132 s. 219.

³⁸ Se prop. 2025/26:132 s. 220.

³⁹ Se prop. 2025/26:132 s. 220–223.

Socialnämndens ansvar efter villkorlig frigivning

18 kap. 10 § SoL

Socialnämnden ska tillgodose de särskilda behov av insatser som barn och unga kan ha efter

- att ett mål eller ärende om vårdnad, boende, umgänge eller adoption har avgjorts,
- att en placering utanför det egna hemmet har upphört, eller
- villkorlig frigivning från ett fängelsestraff.

18 kap. 10 § SoL innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar efter en vårdnadsprocess, adoption, placering utanför det egna hemmet eller villkorlig frigivning från ett fängelsestraff.

Ändringen i 18 kap. 10 § SoL innebär att paragrafen anpassas till att den frihetsberövande påföljden för barn är fängelse i stället för sluten ungdomsvård.⁴⁰

Vård enligt 3 § LVU efter fängelse

3 § LVU

Vård ska också beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende.

Vård ska också beslutas om den som har dömts till fängelse vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av vård för att inte löpa sådan risk som avses i första stycket.

Ändringen i 3 § andra stycket LVU innebär att paragrafen anpassas till att den frihetsberövande påföljden för barn är fängelse i stället för sluten ungdomsvård.⁴¹

Enligt 3 § andra stycket LVU ska vård beslutas om den som har dömts till fängelse vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av vård enligt 3 § första stycket LVU, det vill säga på grund av ett

⁴⁰ Se prop. 2025/26:132 s. 302.

⁴¹ Se prop. 2025/26:132 s 266–267.

socialt nedbrytande beteende. Syftet är att skapa bättre förutsättningar för att säkerställa en kontinuitet i vården.⁴²

Bestämmelsen innebär att det är möjligt att besluta om vård enligt 3 § LVU i de situationer när barnet eller den unge på grund av att de varit frihetsberövade, har varit förhindrade att genom sitt beteende påvisa att det finns ett behov av tvångsvård.⁴³ Det ska dock finnas en klar och konkret risk för att den unge skulle riskera sin hälsa och utveckling genom ett socialt nedbrytande beteende om vård inte beslutas.⁴⁴

En förutsättning för att tvångsvård ska kunna beslutas är att barnets eller den unges behov inte bedöms kunna tillgodoses med exempelvis sådana föreskrifter som Kriminalvården kan besluta om för den som är villkorligt frigiven.⁴⁵

Vård enligt LVU efter fängelse kan inte bli aktuellt för unga som har fyllt 20 år, detta följer av 1 § LVU.⁴⁶

Ny lagstiftning ersätter LVU

Riksdagen har beslutat att den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) ersätts av en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga och en ny lag om särskilda befogenheter för den statliga barn- och ungdomsvården. De nya lagarna börjar gälla den 1 januari 2027.

I prop. 2025/26:294 *För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga* framgår att 3 kap. 4 § i den nya lagen reglerar omhändertagande för vård efter fängelsestraff. Paragrafen motsvarar lydelsen i 3 § andra stycket LVU.⁴⁷

⁴² Se prop. 2025/26:132 s. 267.

⁴³ Se prop. 2025/26:132 s. 267.

⁴⁴ Se prop. 1997/98:96 s. 170.

⁴⁵ Se prop. 2025/26:132 s. 267.

⁴⁶ Se prop. 2025/26:132 s. 267.

⁴⁷ Se prop. 2025/26:294 s. 658.

Förebyggande insatser enligt LVU efter fängelse

22 § LVU

Om det kan antas att den som är under 20 år till följd av ett beteende som avses i 3 § kommer att behöva beredas vård enligt denna lag om beteendet fortsätter och det stöd eller den behandling som den unge behöver inte kan ges med samtycke av den unge själv, om han eller hon har fyllt 15 år, och av den unges vårdnadshavare, får socialnämnden besluta

1. att den unge ska hålla regelbunden kontakt med en särskilt kvalificerad kontaktperson som socialnämnden utsett, eller
2. att den unge ska delta i behandling i öppna former inom socialtjänsten.

När ett sådant beslut meddelas, ska en särskild behandlingsplan finnas.

Bestämmelserna i 13 § andra stycket, 13 a § första stycket samt 21 § första stycket första meningen och andra och fjärde styckena gäller i tillämpliga delar också i fråga om beslut enligt första stycket.

Prövning enligt 13 § andra stycket av om ett sådant beslut ska upphöra att gälla ska ske första gången inom sex månader från dagen för nämndens beslut.

Första stycket är också tillämpligt om den som är under 20 år och som dömts till fängelse vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av insatser för att hindra ett sådant beteende som avses i första stycket.

Ändringen i 22 § femte stycket LVU innebär att paragrafen anpassas till att den frihetsberövande påföljden för barn är fängelse i stället för sluten ungdomsvård.⁴⁸

Enligt 22 § femte stycket LVU ska vård beslutas om den som är under 20 år har dömts till fängelse och vid tidpunkten för villkorlig frigivning bedöms vara i uppenbart behov av insatser för att förhindra ett sådant beteende som avses i första stycket, det vill säga ett socialt nedbrytande beteende.

Bestämmelsen innebär att det är möjligt att besluta om förebyggande insatser enligt 22 § LVU utan att behovet av sådana insatser har visat sig genom ett socialt nedbrytande beteende på grund av att barnet eller den unge

⁴⁸ Se prop. 2025/26:132 s. 267.

har varit frihetsberövad. Det ska dock finnas konkreta och påtagliga omständigheter som talar för att det finns en risk för destruktivt beteende.⁴⁹

En förutsättning för att förebyggande insatser ska kunna beslutas är att barnets eller den unges behov inte bedöms kunna tillgodoses med exempelvis sådana föreskrifter som Kriminalvården kan besluta om för den som är villkorligt frigiven.⁵⁰

Ny lag om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas

Riksdagen har beslutat om en ny lag om insatser inom socialtjänsten när samtycke saknas. Lagen innebär att socialnämnden ska kunna besluta om insatser till barn, unga och deras vårdnadshavare även utan de berördas samtycke. Lagändringarna, utom de om elektronisk övervakning, börjar gälla den 2 januari 2027.

I regeringens proposition 2025/26:294 *För barns rättigheter och trygghet – en ny lag om omhändertagande för vård av barn och unga* föreslås en ny den nuvarande lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, ersätts av en lag om omhändertagande för vård av barn och unga. Lagen föreslås träda i kraft den 1 januari 2027. I den nya lagen finns det inga bestämmelser om förebyggande insatser vid bristande medverkan.

I regeringens proposition 2025/26:295 *Förebyggande insatser inom socialtjänsten till skydd för barn och unga vid bristande medverkan* framgår att 4 kap. 6 § i den nya lagen reglerar en skyldighet för socialnämnden att överväga om det finns behov av att besluta om insatser och särskilda villkor i samband med att barnet eller den unge har villkorligt frigetts från ett fängelsestraff.

Sluten ungdomsvård kommer finnas kvar under en övergångsperiod

Eftersom fängelse är en strängare påföljd än sluten ungdomsvård ska ett straff bestämmas enligt den lag som gällde när brottet eller brottsligheten begicks. Det innebär att sluten ungdomsvård kommer att kunna dömas ut till personer som begått brott före den 1 juli 2026. Det kommer dessutom finnas personer som har dömts till sluten ungdomsvård och där påföljden inte har

⁴⁹ Se prop. 2025/26:132 s. 268.

⁵⁰ Se prop. 2025/26:132 s. 268.

börjat verkställas eller som inte fullt ut har verkställts innan den 1 juli 2026.⁵¹

Lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård upphör därför att gälla fyra år efter reformens ikraftträdande, det vill säga den 1 juli 2030. Det införs också övergångsbestämmelser som sammanfattningsvis innebär att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla när det gäller domar på sluten ungdomsvård.⁵²

⁵¹ Se prop. 2025/26:132 s. 238–239 och 256–257.

⁵² Se övergångsbestämmelser till lagen (2026:526) om upphävande av lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård och prop. 2025/26:294 s. 85 och 237–240.

